

A.

Hmotné právní a procesní popis skutkového stavu před podáním stížnosti

[1] Stěžovatelé jsou obchodními společnostmi, na které přešla některá práva jejich právního předchůdce. Tento právní předchůdce stěžovatelů nabytí na základě kupní smlouvy privatizovaného majetku od Fondu národního majetku České republiky. Smlouva, která se řídila zákonem č. 92/1991 Sb., o podmínkách převodu majetku státu na jiné osoby, ve znění tehdejších předpisů (dále jen privatizační zákon), byla uzavřena dne 28. září 1992. Po uzavření této smlouvy s nabytým podnikem začal podnikat. Součástí privatizovaného majetku byly i nemovitosti (pozemky) vedené pod raha.

[2] Vlastnictví zmíněných nemovitostí později přecházelo v rámci změny vlastnické struktury na jiné subjekty, zpravidla obchodní společnosti ve skupině ve smyslu § 66a obchodního zákoníku. Důvodem těchto převodů byla povaha podnikání, k němuž byly pozemky dle privatizačního projektu určeny, a to konkrétně k výstavbě administrativních a obytných budov.

[3] Obvyklé strukturování majetku v rámci několika vlastnický propojených společností je v této oblasti obvyklé, zejména s ohledem na potřebu dalšího prodeje obchodních společností vlastnicích tyto nemovitosti. Aktivní legitimace stěžovatelů, kteří v pozdějším sporu vedeném před obecnými soudy vystupovali jako žalobci, nebyla nikdy zpochybněna, a to ani žádnou ze stran sporu ani žádnou soudní instancí věc rozhodující. Z hlediska této ústavní sůžnosti považují stěžovatelé za nesporné, že jsou ve vztahu k předmětu sporu nositeli práv původní osoby uzavírající privatizační kupní smlouvu, přičemž poměrně složitou sekvencí přechodů práv zde dále nerozvádí, protože je dobře patrná ze spisového materiálu vztahujícího se k věci, ale nemá vztah k ústavněprávnímu rozměru sporu, jak bude rozveden dále.

[4] Ještě před uzavřením privatizační kupní smlouvy, a to jeden rok před jejím uzavřením, uplatnili dne 22. září 1991 na pozemky vedené pod zvláštních předpisů, konkrétně podle zákona č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích, v původním znění. O této skutečnosti nebyl nabyvatel z privatizační smlouvy převodcem Fondem národního majetku České republiky, jenž byl orgánem veřejné moci, informován. Nebyl jím informován ani nikdy jindy později.

[5] Právní předchůdci stěžovatelů a poté i stěžovatelé sami s věcí, tedy s pozemky vedenými pod č., které zdánlivě nabyli, hospodařili v dobré víře, že jsou jejich majetkem. Začtení pozemky do projektu výstavby bytových a nebytových prostor. Tento projekt byl koncipován tak, že nebyl myslitelný bez vlastnictví zmíněných pozemků. Stěžovatelé ani jejich právní předchůdci neměli žádný důvod se domnívat, že zrovna dva zmíněné pozemky nevlastní, a neměli ani žádnou možnost jak to zjistit, pokud by s touto eventualitou měli z jakéhokoliv důvodu počítat. Podnikatelský projekt závislý jako celek na všech pozemcích, kterých se týká, je v oblasti podnikání, v jaké podnikají stěžovatelé, zcela obvyklý a s ohledem a vysokou konkurencí a potřebu maximální racionalizace investiční činnosti také fakticky nezbytný.

[6] Stěžovatelé se v roce 2001 dozvěděli, že na dva zmíněné pozemky je uplatněn restituční nárok. Tím byla přetřena jejich držba v dobré víře a nadále drželi pozemky v právní nejistotě ohledně jejich vlastnictví, protože o vydání těchto pozemků nebylo pravomocně rozhodnuto. Skutečnost, že se o uplatněném nároku dozvěděli, předešla případnému vydtžení obou pozemků, ke kterému by mohlo dojít až ke konci roku 2002.

[7] Dne 19. listopadu 2002 nabytí právní moci rozsudek Městského soudu v Praze, který definitivně rozhodl o tom, že předmětné pozemky mají být vydány oprávněným restitucentům. Následně se pokusili oprávnění restitucenti vložit výsledek svého soudního sporu o vydání pozemků do katastru nemovitostí,

přičemž návrh byl z formálních důvodů zamítnut. S ohledem na nepochybnou oprávněnost základu jejich nároku ovšem vešli stěžovatelé v jednání s oprávněnými restituenty a jednali o takové nápravě vztahů, která vyústila v uznání restitučního nároku a v následné odkoupení jejich pozemku zpět do vlastnictví dosavadních držitelů, kterými byli stěžovatelé.

[8] Stěžovatelé tak učinili proto, že respektovali právní závěr soudního sporu o vydání restituovaného vlastnictví, aniž by byli účastníky tohoto restitučního sporu. Stěžovatelé respektovali a ctili právo restituentů a situaci se snažili řešit způsobem, který by dbal na ochranu těchto práv. Nezbyla jim jiná možnost než sporné pozemky odkoupit, protože jinak by byla fakticky i právně ohrožena jejich stamilionová investice. Sekundární následky jejich neúspěchu by pak byly ještě mnohem rozsáhlejší. Náklady nezbytné k nabytí pozemků byly ve srovnání s hrozícím dopadem neúspěchu celého investičního projektu výrazně menší a jako takové byly vynaloženy maximálně efektivně, byť se jednalo o náklady nemalé.

[9] Prostředky vynaložené na uspokojení nezbytné potřeby nabytí předmětné nemovitosti s cílem vyhnout se neúspěchu v dokončení podnikatelského záměru uplatnili stěžovatelé v roli žalobců jako nárok na náhradu škody proti Fondu národního majetku České republiky, který na jejich žádost nereagoval. Stěžovatelé tedy v předcházejícím řízení uplatnili nárok na náhradu škody u soudu. Žaloba směřovala vůči více subjektům, protože stěžovatelé z procesní opatrnosti přičítali odpovědnost k třem více subjektům. Vedle Fondu národního majetku České republiky také zažalovali stát Českou republiku a Hlavní město Prahu, které se podílelo svým rozhodnutím na vyčlenění majetku určeného k privatizaci. Po zrušení Fondu národního majetku České republiky, ke kterému došlo ze zákona během řízení, se stal univerzálním následníkem práv a povinností v řízení i obecně stát Česká republika.

[10] Stěžovatelé jako žalobci nepovažovali spor za spor z obchodně závazkového vztahu a proto adresovali svou žalobu okresnímu soudu (Obvodní soud pro Prahu 2). V důsledku jejich pochybností o povaze sporu rozhodl Vrchní soud v Praze, že o věci rozhodně v první instanci krajský soud (Městský soud v Praze) právě proto, že spor považoval za spor z obchodně závazkového vztahu.

[11] O sporu o náhradu škody spočívající v uhrazení kupní ceny za znovunabyté pozemky v důsledku porušení právní povinnosti státu nepřevádět v procesu privatizace absolutně neplatně pozemky, na které byl uplatněn restituční nárok, rozhodovali tedy účastníci řízení *sub a), b) a c)*.

[12] Nalézací soud, účastník řízení *sub c)* žalobu zamítl rozsudkem Městského soudu v Praze vydaným dne 10. března 2006 pod č. j. ... /c vztahu ke státu, vedlejšímu účastníku *sub d)*, uznal námitku promlčení, kdežto ve vztahu k vedlejšímu účastníku *sub e)* dospěl k závěru nedostatku pasivní legitimace v žalovaném nároku. Tentýž právní názor potvrdil i odvolací soud v rozsudku Vrchního soudu v Praze vydaném dne 30. srpna 2007 pod č. j. 1. –

[13] Stěžovatelé, kteří se právně snažili přesvědčit oba soudy, že se daný vztah neřídí obchodním zákoníkem, a kteří také argumentovali, že absolutní promlčecí lhůta nemůže skončit dříve než je možné uplatnit právo, jenž by mělo být promlčeno, podali proti rozsudku odvolacího soudu dovolání, ve kterém vymezili otázku promlčení jako judikatorní novum doposud nerozhodnuté dovolacím soudem. Účastník řízení *sub a)* akceptoval přípustnost dovolání založenou na judikatorní novotě a o dovolání rozhodl věcně rozsudkem Nejvyššího soudu vydaným dne 27. května 2009 pod č. j. 37 Cdo 24/2008-332, kterým je zamítl. Právní otázku doposud nerozhodnutou dovolacím soudem vyložil tento soud shodně se soudy obou stupňů, a to tak, že k promlčení práva může dojít před okamžikem, kdy je možné je uplatnit poprvé. Posledně citovaný rozsudek, který byl současně rozhodnutím o posledním prostředku ochrany práva, byl doručen stěžovateli dne 30. června 2009. K tomu dni stěžovatelé vztahují počátek běhu lhůty k podání ústavní stížnosti.

B.

Vymezení stížnosti

[14] Stěžovatelé si proti těmto rozsudkům, tedy proti rozsudku Nejvyššího soudu vydanému dne 27. května 2009 pod č. j. 32 Cdo 24/2008-332, proti rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 30. srpna 2007 vydanému pod č. j. 11 Crno 423/2006-304 a proti rozsudku Městského soudu v Praze vydanému dne 10. března 2006 pod č. j. 14 Cm 233/2003-262 podávají

ústavní stížnost,

[15] protože mají za to, že uvedenými rozsudky bylo porušeno jejich právo na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod vyhlášené pod č. 23/1991 Sb. (dále jen Listina) a dle čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod vyhlášené pod č. 209/1992 Sb., ve znění pozdějších Protokolů (dále jen Úmluva) a právo na ochranu vlastnictví dle čl. 11 Listiny a dle čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě (dále jen Protokol).

C.

Důvody stížnosti

C.1. Definice sporné právní otázky

[16] Jádrem sporu vedeného před všemi obecnými soudy je otázka určení počátku běhu promlčecí lhůty a jejího marného uplynutí a otázka, zda došlo k promlčení žalovaného nároku. Během sporu nebyla zpochybněna aktivní legitimace žalobce ani skutečnost, že mu vznikla škoda. Jádrem sporu byla též pasivní legitimace vedlejšího účastníka řízení *sub e)* a otázka promlčení žalovaného nároku. Vzhledem k tomu, že otázka promlčení předchází řešení otázky pasivní legitimace, brojí tato ústavní stížnost proti právnímu postupu spočívajícímu ve vyřešení otázky otázky promlčení. K otázce pasivní legitimace vedlejšího účastníka řízení *sub e)* se stížnost nevyjadřuje, protože posoudit ústavnost takového právního závěru bez kontextu věcného posouzení žalovaného nároku nelze. Stěžovatelé se tedy *pro futuro* nezřekají své procesní argumentace ve vztahu k pasivní legitimaci vedlejšího účastníka *sub e)*, zejména ve vztahu k případnému dalšímu řízení, ale v této stížnosti se argumentačně zaměřuje na jediný protiústavní postoj, který lze v jeho protiústavnosti hodnotit izolovaně, tedy na otázku promlčení žalovaného nároku.

C.2. Výklad práva a jeho aplikace na účastníky řízení *sub a), b) a c)*

[17] V procesu hodnocení sporné otázky, zda bylo žalované právo (o náhradu škody) promlčeno či nikoliv, se všichni tři účastníci řízení museli vypořádat s otázkou, podle jakého zákonného režimu se bude v tomto případě posuzovat otázka promlčení a jak stanovit počátek běhu absolutní promlčecí lhůty, popřípadě jiné další (subjektivní) lhůty.

[18] Stěžovatelé se domnívají, že žalovaný nárok se neřídí obchodním zákoníkem, a proto žalovali věc jako běžný spor u okresního (obvodního) soudu. Teprve soudy v řízení podřadily tento závazek pod režim obchodního zákoníku, protože považovaly smlouvu, na jejímž základě mělo dojít k nabytí privatizovaného majetku, za smlouvu o prodeji podniku podle ust. §§ 476 an. obchodního zákoníku v tehdejší znění.

[19] Takto podřazený žalovaný právní vztah poté soudy hodnotily ve světle námítky promlčení. Všechny soudy dospěly k závěru, že v tomto případě počala běžet promlčecí lhůta okamžikem, kdy byla porušena právní povinnost. Počátek běhu absolutní promlčecí lhůty vztahující s k nároku na náhradu škody, jak je rozvedeno v ust. § 398 věty za středníkem obchodního zákoníku, je zapotřebí dle všech soudů klást k okamžiku porušení právní povinnosti a nikoliv k okamžiku, kdy škoda vzniká. Účastníci

řízení – soudy tento výklad učinily a ztotožnily se s ním ve světle jejich povědomí o skutečnosti, že v případě nároku na náhradu škody, jejíž náhrada se řídí občanským zákoníkem, se podle ustáleného výkladu § 106 odst. 2 občanského zákoníku klade právo počátek běhu absolutní desetileté promlčecí lhůty k okamžiku vzniku této škody.

[20] Stejně tak soudy učinily při vědomí skutečnosti, že odborné právní názory vyjádřené v širší publikační diskusi nejsou v tomto směru jednotné a existují právní názory svědčící závěru žalobců, že k promlčení nemůže dojít před vznikem škody samotné¹, stejně jako názory opačné²; citace na straně 5 rozsudku Nejvyššího soudu 32 Cdo 24/2008-332.

[21] Soudy – účastníci řízení se ve své argumentaci velmi stručně odkázaly na gramatický a teleologický výklad zákona, konkrétně na ust. § 398 věta za středníkem obchodního zákoníku. Právní výklad podaný stěžovateli nebyl podroben žádné kritické ani jiné analýze a nebyly ani uvedeny argumenty, proč by byl nesprávný.

C. 3. Obecná nesprávnost výkladu práva a jeho aplikace soudy

[22] Dle stěžovatelů je výklad práva všech soudů nesprávný. Stěžovatelé nejprve rozvinou obecnou nesprávnost právního postupu účastníků řízení z hlediska tzv. obecného práva a teprve poté samostatně a odděleně zdůrazní její ústavněprávní aspekt.

[23] Dle stěžovatelů je právně více než sporné podřazovat spor, který byl předmětem souzeného právního vztahu, pod režim obchodního zákoníku. Porušení právní povinnosti, kterého se dopustil žalovaný totiž nemělo s obchodním závazkem nic společného. Žalovaný vedlejší účastník řízení porušil ust. § 3 privatizačního zákona. Stěžovatelé mají za to, že citovaná povinnost je pravidlo, které bylo stanoveno k ochraně některých osob (oprávněných restituentů), a nemá s obchodním právem nic společného. Toto pravidlo má účinky vůči všem osobám a nelze je co do dopadů omezovat na účastníky smluvních vztahů vzniklých podle předmětného zákona. V případě porušení tohoto pravidla účastníkem smluvního vztahu uzavřeného podle privatizačního zákona k tíži druhého účastníka tohoto vztahu pak nelze podřadit pod režim obchodních závazků, ale pod režim obecné civilní škody.

[24] Stejně tak by se i škoda na zdraví, porušení autorského práva nebo ochrana osobnosti posuzovaly téměř vždy podle obecných předpisů občanského práva, i kdyby k nim došlo mezi podnikateli. Podle tehdejšího znění obchodního zákoníku byl účastnicky vymezen obsah závazků takto: „*Tato část zákona upravuje závazkové vztahy mezi podnikateli, jestliže při jejich vzniku je zřejmé s přihlédnutím ke všem okolnostem, že se týkají jejich podnikatelské činnosti.*“ (§ 261, odst. 1 obchodního zákoníku v tehdejší znění). Porušení povinnosti k ochraně oprávněných zájmů restituentů státem samotným nelze považovat za podnikatelskou činnost ani za činnost, která se jí týká.

[25] Nabyvatel ze smlouvy o prodeji podniku (označené jako kupní smlouva) a právní předchůdce stěžovatelů sice byl podnikatelem v okamžiku jejího uzavření, ale nepodnikal v tomtéž oboru a jeho dosavadní podnikatelská činnost nesouvisela s účastí na privatizaci. Naopak po nabytí podniku se stal podnikatelem ve vztahu k podniku až ex post právě v důsledku nabytí tohoto podniku. S ohledem na tehdy platné znění obchodního zákoníku by tedy nebylo možné podřadit pod režim obchodního zákoníku závazek vzniklý porušením právní povinnosti z důvodu, že obě strany byly podnikateli; tehdejší znění obchodního zákoníku uvádělo: „*Při použití této části zákona podle odstavců 1 a 2 je rozhodující povaha účastníků při vzniku závazkového vztahu.*“ (§ 261, odst. 5 obchodního zákoníku v tehdejší znění). Porušení povinnosti, ze které vznikla škoda, předcházelo časově okamžiku, kdy se právní předchůdce stěžovatelů stal relevantně podnikatelem ve vztahu k činnosti související s nabytým podnikem.

¹ Štenglová I., Plíva S., Tomsa M. a kol.: *Obchodní zákoník, Komentář, 9. vydání*. Praha, C. H. Beck 2004, s. 1068

² Autorský kolektiv: *Obchodní právo*. MERITUM, ASPI, Praha 2005, str. 694

[26] Ani úvaha soudů, která byla založena na tom, že se jednalo o smlouvu o prodeji podniku, nebyla správně vedena. Jednalo se sice věcně o smlouvu o prodeji podniku, nicméně vzniklá škoda nebyla v příčinné souvislosti s porušením povinností vzniklých v tomto závazkovém vztahu. Naopak vznikla v příčinné souvislosti s porušením povinností působící *erga omnes*, která rozhodně není obchodním závazkem ani jeho součástí. Naopak ta část smlouvy o prodeji podniku, která vymezovala přechod předmětné nemovitosti byla absolutně neplatná; nelze tedy vést rozumné úvahy o jejím porušení. Porušením povinností mohla vzniknout škoda širšímu okruhu osob; například restitucením samotným, pokud by došlo třeba ke znachodnocení nemovitosti, přičemž by bylo nelogické aby se tato škoda řídila jiným právním režimem.

[27] I pokud by podřazení povinnosti plynoucí z náhrady škody do režimu obchodního zákoníku bylo po právu, tak výklad existence lhůty, počátku jejího běhu a aplikace je nesprávný.

[28] Účastník řízení *sub a)* výslovně odkázal na gramatický a teleologický výklad ust. § 398 věta za středníkem obchodního zákoníku v tehdejší znění: „*U práva na náhradu škody běží promlčecí doba ode dne, kdy se poškozený dozvěděl nebo mohl dozvědět o škodě a o tom, kdo je povinen k její náhradě; končí však nejpozději uplynutím 10 let ode dne, kdy došlo k porušení povinnosti.*“ Největší slabinou rozporované argumentace je právě gramatický a teleologický výklad tohoto ustanovení vedený všemi soudy. Výklad je zapotřebí vést v intencích celého větného (gramatického a teleologického) celku.

[29] Pojem lhůty je zapotřebí gramaticky vykládat jako časové období, které počíná běžet v určitém jasně daném časovém okamžiku, a později v jiném časovém okamžiku jeho běh končí. Výklad práva, který vede k závěru, že počátek běhu lhůty spadá časově do doby po jejím konci, jak výslovně tvrdí účastníci řízení *sub a), b) a c)*, popírá běžný jazykový (gramatický) význam slova lhůta a je v přímém rozporu s účelem analyzovaného ustanovení § 398 (teleologický význam). Cílem analyzovaného ustanovení je totiž stanovení lhůty (určení počátku jejího běhu, její délky a konce). Naopak podle výkladu, který podávají účastníci řízení, lze dojít jen k závěru, že účelem analyzovaného ustanovení je naopak **nestanovení** lhůty (alespoň pro souzený právní vztah). I přídavné jméno promlčecí naznačuje, že se lhůta vztahuje k promlčení. Obvyklý právní význam slova promlčení je zánik vymahatelnosti práva, které před promlčením promlčeno nebylo a bylo tedy vymahatelné.

[30] Ustanovení § 398 věty druhé obchodního zákoníku je vnitřně rozporné a do značné míry nelogické a vyvolává pochyby o úmyslu zákonodárce, přičemž jednoznačný výklad je více než obtížný. V takovém případě je třeba hledat interpretační podporu v jiném ustanovení téhož právního předpisu, které se na daný problém vztahuje nejpřílehavěji. V tomto případě je nejpříhodnější interpretačně aplikovat ust. § 408 odst. 1 (obecné omezení promlčecí doby), které kromě toho, že se na daný právní vztah vztahuje, výslovně řeší v obecné rovině rozpor daný ust. § 398 věty druhé obchodního zákoníku a to takto: „*Bez ohledu na jiná ustanovení tohoto zákona skončí promlčecí doba nejpozději po uplynutí 10 let ode dne, kdy počala poprvé běžet.*“ (podtržení stěžovatelé). Citované ustanovení má navíc povahu obecného interpretačního pravidla, které se vztahuje k celé problematice promlčení; viz též systematika hlavy XI. obchodního zákoníku a název oddílu 5: Obecné omezení promlčecí doby.

[31] Z uvedeného tedy plyne, že i ustanovení § 398 věty druhé obchodního zákoníku je třeba vykládat tak, že promlčecí lhůta neskončí dříve než po počátku běhu, protože její konec se váže k počátku jejího běhu, který je dle ust. § 398 vázán na skutečnost, že se poškozený dozvěděl nebo mohl dozvědět o škodě a o tom, kdo je povinen k její náhradě.

[32] Bez ohledu na analogii zákona je třeba poukázat i na to, že je právně nesprávné vyložit v oblasti obchodního práva nějaký právní institut přesně opačně než v oblasti občanského práva, pokud k tomu není ani věcný důvod spočívající v povaze obchodních vztahů ani důvod v odlišné textaci obou ustanovení. V tomto případě tomu tak není, protože i ust. § 106 odst. 2 občanského zákoníku lze, striktně vzato, vyložit různě a to i tak, jak soudy vyložily v této věci ust. § 398 obchodního zákoníku.

[33] Kromě uvedeného je zapotřebí poukázat i na nesprávné hodnocení skutkového stavu spočívající v tom, že porušení povinností bylo dokonáno zdánlivým převodem nemovitosti. Dle stěžovatelů tomu tak není. Žalovaný vedlejší účastník řízení pokračoval v porušování svých povinností tím, že tuto skutečnost nadále držel před stěžovateli v tajnosti. Dle názoru stěžovatelů je každý povinen oznámit druhé smluvní straně, které dotyčný zdánlivě prodal něco, co ve skutečnosti nevlastní nebo nemůže převést, takovou právní vadu. Nelze se omezit na konstatování: ano, žalovaný porušil právní povinnost, ale tím že neplatně prodal něco, co prodat nesměl, tím to pro něj skončilo nejpozději přijetím peněz. Taková úvaha je v rozporu i s pravidly poctivého obchodního styku, která vedle jiných ustanovení obsahují povinnost minimálně informovat druhou stranu o škodě nebo o její hrozbě.

[34] Dle stěžovatelů nelze jednoznačně oddělit protiprávní jednání od jeho následku, a to pro jakýkoliv účel, včetně určení počátku běhu promlčecích lhůt. Protiprávnost jednání je totiž trvající skutečnost, která se vyčerpá až jednoznačným vyčerpáním možného následku, který může být protiprávností vyvolán. Pokud někdo učiní protiprávní úkon, jehož následky je možné odstranit dříve než nastane škoda, je povinen tak učinit. Protiprávní úkon má tedy trvající povahu do vyčerpání následku. V tomto případě by včasná intervence (oznámení) mohla vést stěžovatele jako investory, aby včas odkoupili restituční nárok jako takový za cenu obvyklou v době tehdejší. Vysoká cena, kterou byli nuceni zaplatit, byla dána až zhodnocením, které sami vyvolali po více než desetiletí investic. Pokud by tak mohli učinit o pět let dříve, jejich ztráta by byla mnohem nižší. Ve světle této optiky by bylo zapotřebí počítat objektivní desetiletou lhůtu od okamžiku, kdy se stěžovatelé dozvěděli o existenci restitučního nároku, a subjektivní tříletou lhůtu od okamžiku, kdy vznikla škoda.

[35] Dále stěžovatelé poukazují na to, že délka doby, po kterou nevěděli o tom, že nevlastní nyní již svůj pozemek, byla dána mimo jiné i tím, že orgány státu, jakožto žalovaného subjektu a vedlejšího účastníka řízení o této stížnosti, vedly řízení o vydání tohoto pozemku výrazně delší dobu než je obvyklé, přičemž tento průtah v řízení je zapotřebí považovat za protiprávní rovněž. Tím se také stát dopouštěl trvajícího protiprávního jednání, v jehož důsledku došlo ke zjištění existence škody, určení její výše a konečně i vzniku v tak pozdní době. Dle názoru stěžovatelů je zapotřebí považovat průtahy v jiném řízení, jehož sice nebyli stěžovatelé účastníky, ale které se jich bytostně dotýkalo, za protiprávní jednání, které jim může způsobit škodu, za nůž je stát odpovědný.

[36] Stěžovatelé uplatnili svůj nárok u okresního (obvodního) soudu, který měl a mohl tento nárok projednat i v intencích odpovědnosti za průtahy v řízení. Skutečnost, že jako nalézací soud rozhodl o věci soud krajský (městský), tedy soud specializovaný mimo jiné na obchodní věci, totiž nelze stěžovatelům přičítat k úzjí, protože ti svou žalobu původně směřovali jinam. Účastníci řízení měli počítat běh subjektivní lhůty od okamžiku jejího vzniku a objektivní absolutní desetileté lhůty od okamžiku, kdy bylo konečně rozhodnuto o vydání předmětných pozemků.

C. 4. Ústavněprávní rozměr nesprávného výkladu práva a jeho aplikace soudy

[37] Jak je shora rozebráno, účastníci řízení – soudy zvolily jiný výklad práva než stěžovatelé. Sam o sobě to je celkem obvyklé, ba dokonce nezbytné, pokud se právní názory účastníků jakéhokoliv sporu liší. Jiný výklad práva, byť poněkud kuriózní, není sám o sobě porušením Ústavou zaručených práv. Jsou to právě soudy, kdo má volit mezi různými výklady práva a výklad takto sjednocovat, kdežto Ústavnímu soudu do této volby obvykle nepřísluší zasahovat, pokud nepřesahuje rámec ústavnosti, jíž je strážcem. Dle názoru stěžovatelů je ovšem výklad práva zvolený v tomto případě účastníky řízení – obecnými soudy tří stupňů – za hranicí ústavnosti, a to z několika důvodů.

[38] Právní názor, stojící na tom, že promlčecí doba uplyne před počátkem svého běhu, je neslučitelný s principem právní jistoty. Právní jistota je nedílnou součástí principu právního státu (čl. 1 Ústavy) a každý výklad práva v konkrétní situaci by měl obstát v testu tohoto obecného principu. Institut promlčení či prekluze, a to nejenom v soukromém právu, ale v právu obecně, je základním kamenem právní jistoty.

Je vyjádřením principu omezenosti státní moci v čase. Má zaměřit časové entropii uplatňování práva, má motivovat nositele práv k uplatňování svých práv a konečně má zajistit, že nikdo nebude v trvalé nejistotě, zda nebude čelit požadavku na splnění povinnosti, pokud se tak nestane v rozumně stanoveném čase. Princip právní jistoty musí ovšem v kontextu promlčovaného vztahu svědčit oběma stranám tohoto vztahu, protože právní jistota je v rámci rovnosti subjektů právních vztahů nedělitelná. Jinými slovy, pokud právo koncept promlčení vytváří musí mu odpovídat i princip reálných šancí toho, jehož právo má být promlčeno, se před promlčení domoci svého práva.

[39] Judikatura Ústavního soudu a poslední dobou i Nejvyššího správního soudu klade značný důraz na stanovení prekluzivních lhůt ve veřejném právu. Tento důraz je konstantně a shodně odůvodňován potřebou právní jistoty, která má svědčit všem adresátům příslušných právních vztahů, přičemž stanovení časových hranic a prekluzivních lhůt má dbát principů spravedlivého procesu a vytvářet rovnost procesních i věcných šancí pro účastníky hmotněprávních vztahů; v praxi to znamená, že stanovení počátku běhu lhůty musí vytvořit prostor pro realizaci práva, stejně jako konec jejího běhu poté dává právní jistotu druhé straně. Podoba promlčení daná výkladem práva musí být vyvážená a právní jistotu v něm musí nalézat obě strany vztahu, který může podlehnout promlčení.

[40] V soukromém právu je zásadní judikatura k otázce promlčení věci pouze obecných soudů a je více rozložena v čase, nicméně platí o ní že ve všech případech (doposud) výklad práva směřoval k závěru, že vždy existuje okamžik, od kdy je možné úspěšně uplatnit právo. Tento okamžik musí být tomu, kdo je z práva oprávněn, objektivně seznatelný. Od tohoto okamžiku běží lhůta, která je vždy smysluplně stanovena tak, aby ten, komu svědčí právo, měl reálnou šanci se svého práva domoci.

[41] Neexistují zásadní důvody, aby princip promlčení či prekluze byl v různých právních odvětvích upraven výrazně odlišně. V této souvislosti obdobně judikoval i Nejvyšší správní soud, který komparativně srovnával promlčení a prekluzi v různých odvětvích práva jako celku; viz rozhodnutí Nejvyššího správního soudu 1 Afs 15/2009-105:17; kde se uvádí: „Zdejší soud uvedl v rozsudku ze dne 7. 5. 2008, čj. 1 As 35/2008 - 51, [p]rávní řád bude potud plnit svou společenskou funkci, pokud bude srozumitelný, přehledný, ale též bezrozporný. To platí o to více pro tak obecné instituty, jako je nutná obrana, které lze bez nadsázky označit za historické, a které lidé vnímají a používají odjakživa zcela přirozeně na ochranu svých práv, aniž by si vůbec uvědomovali jejich přesné vymezení v právu občanském, správním nebo trestním, natož aby rozlišovali jejich odvětvové „odlišnosti“ (část III/c c)). Tyto teze lze jistě vzáhlout též na jiné obecné instituty práva, jako je promlčení nebo prekluze. Ke stejnému pojetí práva, které je prozračováno pojívem obecných principů právních, které dávají právnímu řádu jeho vnitřní uspořádanost a racionalitu, se nedávno výslovně přihlásil též rozšířený senát NSS v usnesení ze dne 16. 10. 2008, čj. 9 Afs 58/2007 - 96 (věc Čechofraht, a. s.), publ. pod č. 1754/2009 Sb. NSS. Jednotlivé odvětvové odlišnosti promlčení nebo prekluze nemohou vést proto k závěru, že celní právo bude ve srovnání s jinými odvětvovými právními řády zcela unikátním odvětvím, v němž jako v jediném bude zásah veřejné moci do subjektivní sféry jednotlivce časově zcela neomezen.“. Obdobné závěry lze vznášet i směrem k promlčení v soukromém právu. Neexistuje věcný ani právní důvod vykládat promlčení v obchodním právu výrazně jinak než v jiných oblastech práva.

[42] V právu České republiky je ve všech případech spojen běh promlčecí lhůty s okamžikem, kdy se následek skutečnosti, která zakládá důvod promlčovaného závazku, manifestuje navenek a zasáhne do sféry ovládané tím, kdo je oprávněn právo uplatnit, vymoci či vykonat. Promlčecí lhůta trestných činů běží od okamžiku, kdy jsou dokonány, tedy od okamžiku, kdy je dokonáno ohrožení zákonem chráněných zájmů; následek se tedy musí manifestovat navenek. V občanském obecném právu počíná běžet promlčecí lhůta okamžikem, kdy se osoba doví nebo mohla dozvědět, že ke škodné události došlo. V rodinném právu je stanovena odlišnost, že promlčecí lhůta neběží mezi manžely a mezi dětmi a rodiči, protože faktická možnost jedné ze stran takového vztahu uplatnit své právo je významně snížena nebo zcela omezena. Ve veřejném právu se promlčují práva vybrat clo nebo daň ve lhůtě, která počíná běžet okamžikem podání deklarace nebo přiznání, popřípadě od okamžiku, kdy se tak mělo stát, zpoplatněná skutečnost se tak manifestovala navenek bez deklarace nebo přiznání.

[43] Stejně jako je nezbytné, aby byl vždy stanoven časový okamžik, kdy zanikne nebo se promlčí subjektivní nebo mocenské právo a nastolí se tak stav právní jistoty toho, kdo žil v nejistotě před možností vymození tohoto práva, je součástí téže právní jistoty i vytvoření smysluplného časového prostoru tomu, komu toto právo svědčí. Právní jistota a rovnost zbraní je první statek, který musí svědčit všem a porušením právní jistoty a předvídatelnosti práva je jak popření existence promlčecí lhůty tak i popření možnosti kdykoliv dluh vymáhat. Stanovení lhůty, její délky a počátku běhu musí vždy vytvořit podmínky pro spravedlivou realizaci práva na straně jedné a jistotu v případě promeškání této možnosti na straně druhé.

[44] Není věcný ani právní důvod, aby tomu tak nebylo i v obchodních vztazích a v případě, který předcházet této stížnosti. Postup soudu spočívající ve vytvoření právní konstrukce, dle které neexistoval žádný okamžik v čase, kdy mohli stěžovatelé úspěšně uplatnit své subjektivní právo, aniž by mohli čelit námitce promlčení nebo předčasnosti, je porušením práva na spravedlivý proces. Soudy zde v podstatě konstatovaly, že existují určité právní spory, které prostě věcně rozhodovat nebudou, a to za žádných okolností. Soudy tak odeprýly stěžovatelům přístup ke spravedlnosti a vytvořily právní prostor, kdy se tak má obecně dít i v budoucnu.

[45] Právo a jeho výklad by mělo obstat v testu určité racionality a dostát podmínkám vnitřní uspořádanosti. Pokud výklad určitého právního institutu významně překračuje hranice racionální aplikace a vylučuje předvídatelnost práva, je takový výklad nepřijatelný, protože neumožňuje subjektům práva předvídat rozhodovací činnost soudů a přizpůsobit své jednání předpokladům právně konformního jednání.

[46] Stěžovatelé nemohli nijak rozumně předejít poměrně značné újmě, která jim hrozila, a způsob řešení, který zvolili, byl nejrozumnější možný. Pokud uplatnili své náklady vůči tomu, kdo za ně nese odpovědnost, nejdříve jak učinit mohli, tak se chovali maximálně racionálně a spoléhali se na předvídatelnost práva a soudcovského rozhodování. Pokud stát svými soudy vydal rozsudky, které shodně tvrdí, že stát sice způsobil protiprávním jednáním škodu, ale nenese za toto porušení práva odpovědnost, tak postupuje tak, že demotivuje adresáty práva v tom, aby se spoléhali na právní záruky ochrany práva; jinými slovy chová se nepředvídatelně a tedy protiústavně.

[47] Právo samozřejmě zná nepředvídatelné újmy způsobené vyšší mocí, obvykle živelními nebo přírodními vlivy (povodně, bouřky), popřípadě nepředvídatelnými ekonomickými událostmi (kursové rozdíly a fluktuace) nebo nepředvídatelnými sociálními událostmi (války, revoluce, pogromy apod.). Existenci těchto právem neregulovaných rizik pak právo kompenzuje vytvářením nástrojů, jak těmto rizikům čelit ekonomicky a jak je distribuovat na širší okruh osob. Proti všem citovaným nepředvídatelným újmám se lze pojistit a právo tak vytváří licenci k distribuci nepředvídatelných rizik.

[48] Racionální vlastníci konající s péčí řádného hospodáře, tak obvykle činí a pojištěním či zajištěním chrání své majetky. Pojistit se proti odeprání práva ovšem nelze. Obecné soudy tak vedle právní nejistoty vytvářejí napadeným postupem i prostor pro faktickou nejistotu, která nemá v podmínkách právního státu obdoby. Moderní společnost, která je organizačním ekvivalentem právního státu, totiž všechna ekonomická rizika buďto přičítá k odpovědnosti toho, kdo za ně nese odpovědnost, nebo vytváří povinnost či předpoklad pro jiné (obvykle tržní) krytí těchto rizik. Stát, který skutečně dbá na rovnost šancí, usiluje o to, aby mezi těmito skupinami nebyl prázdňý prostor.

[49] Žádný právní řád žádného státu, který v materiálním slova smyslu usiluje o to být právním státem, neřadí po bok těmto nepředvídatelným událostem porušení právních povinností jiného subjektu, který je s to za ně nést právní odpovědnost. Legitimní očekávání, že základní lidská práva, včetně práva vlastnit a užívat majetek, budou chráněny, by mělo vést stát k účinné ochraně těchto statků. Stěžovatelé by nic nenamítali, pokud by jejich nárok podléhal promlčecí lhůtě, ale musela by to být promlčecí lhůta, v jaké by mohli účinně uplatnit své právo.

[50] Jinými slovy, soudy prostřednictvím napadených rozsudků vytváří sdělení všem účastníkům obchodních vztahů, že se mohou bez rizika dopouštět takových porušení právních povinností, které bude plně seznatelné a vyčíslitelné po delší době než deset let. Je nasnadě, že v době současné ekonomické reality není obtížné založit živnost na takovém podnikání. Existuje mnoho činností, kde se vyžaduje dodržení mnoha technických či ekonomických standardů, jejichž nedodržení se navenek projeví po době delší deseti let, počínaje stavbou nemovitostí, které mají skutečnou životnost patnáct let namísto očekávaných desítek či stovek let, a konče sekuritizací dlouhodobých rizikových smluvních vztahů.

[51] Z těchto důvodů považují stěžovatelé postup soudu – účastníků řízení za postup, který velmi hrubě porušuje jejich právní jistotu, odpírá jim přístup ke spravedlnosti a vystavuje je absolutní právní nejistotě, které nejsou s to a ani nemohou být s to právně a ekonomicky čelit. Jinými slovy účastníci řízení tak porušili právo stěžovatelů na spravedlivý proces.

[52] Odepření práva je navíc ještě zesíleno tím, že se jedná o odepření práva, které způsobil sám stát. Současná státnost je založena na právní kontinuitě ochrany práv od okamžiku, který je považován za demokratizaci a obnovení budování právního státu, zpravidla je za nejpodstatnější a počáteční mílník tohoto procesu považováno přijetí Listiny (23/1991 Sb.). Od doby jejího přijetí nelze aplikovat přístup, který mnohdy prostupuje judikaturou Ústavního soudu a podle kterého nelze na právní akty minulosti aplikovat kritéria současnosti, tedy podrobit řád minulosti soudu současnosti. Od přijetí Listiny a zahájení obnovy právního státu naopak lze podrobit jakékoliv skutečnosti soudu přítomnosti. Proces tzv. velké privatizace, kterého se zúčastnil právní předchůdce stěžovatelů, a proces restituce, kterého se zúčastnili sourozenci Procházkoví, byly procesy, které založily obnovu současných hospodářských vztahů a nápravu vybraných křivd.

[53] Tyto procesy, oba srovnatelně významné, jsou z dnešního hlediska jedněmi ze základních stavebních právních, ekonomických a morálních kamenů obnovy československé a později české státnosti. Legitimita dnešních majetkových a právních poměrů je do značné míry založena na tom, že oba tyto procesy proběhly ve značné míře po právu a dle práva. Dle názoru stěžovatelů se nemůže stát zřící odpovědností za chyby, které učinil v procesu jejich provádění, a nemůže bezdůvodně ke svému majetkovému prospěchu přenášet tyto chyby, kterých se dopustil vůči skupině jedné, na skupinu druhou. Takový postup, který je kromě toho, že je odepřením spravedlivého procesu, také bezdůvodným vytvářením zbytečného sociálního rozporu a napětí mezi skupinami, jejichž zájmy a právní postavení se od sebe v principu neliší, a tedy porušením principu rovnosti.

[54] Stěžovatelé postupovali v dobré víře, že uspokojí-li náhradním způsobem nárok osoby oprávněné z restituce, takže nemohou být za tento postup *de facto* sankcionováni. Stěžovatelé se domnívali, že postup, který maximálně ctí restituční nároky, by měl být právem oceněn jako příkladný z hlediska ochrany hodnot, na kterých ochrana subjektivních práv historicky staví. Z těchto důvodů je tedy dle stěžovatelů postup soudů také porušením závazku státu nevytvářet bezdůvodně rozpory mezi osobami nebo jejich skupinami odepíráním spravedlnosti nebo vytvářením nerovnosti v odpovědnosti nebo povinnosti snášet chyby státu.

[55] Stěžovatelé mají též za to, že se stát sám nemůže dovolat promlčení, které sám způsobil jinými svými orgány. Takový postup je totiž i v rozporu s čl. 36 odst. 3 Listiny, byť se na tento případ nevztahuje příslušný prováděcí zákon o náhradě škody způsobené při výkonu veřejné moci, ale pro tento účel jsou příslušnými prováděcími předpisy obecné normy soukromého práva. V konkrétním vyjádření slovy obecného práva by takový postup byl v rozporu s dobrými mravy, které vytvářejí *metaprávní* pramen soukromého práva a v ústavně rovině jsou předpokladem spravedlnosti a existence demokratického a právního státu (čl. 1 Ústavy).

[56] Porušení práva na spravedlivý proces pak vedlo věcně k porušení práva vlastnit majetek chráněného v ust. čl. 11 Listiny, protože stěžovatelé tak utrpěli ke své újmě bezdůvodně škodu vyvolanou státem, čímž byl jejich majetek významným způsobem a bez právně obhajitelného důvodu zkrácen.

D.
Vymezení návrhu nálezu

[57] Stěžovatelé mají za to, že Ústavní soud by měl ze shora uvedených důvodů dojít k závěru, že výklad práva, který zvolily soudy – účastníci řízení přesahuje hranice ústavnosti. Stěžovatelé mají za to, že jimi předestřený obyčejný výklad práva nemusí být jediný správný, ale mají též za to, že ústavněprávní výkladový exces musí být korigován jiným výkladem práva, než tím, který byl doposud ve věci podán obecnými soudy. Nalezení ústavně konformního výkladu práva by mělo být opět rolí obecných soudů po zrušujícím nálezu Ústavního soudu. Procesně vzato, je možné, že nalezení práva obecnými soudy bude poté možné jen s využitím poučovací povinnosti soudu podle procesních ustanovení § 118a občanského soudního řádu. Stěžovateli uváděný výklad práva má spíše demonstrativní povahu poukazující na to, že skutkový stav souzený soudy v řízení předcházejícím podání stížnosti lze vykládat i ústavně konformně.

[58] S ohledem na uvedené navrhuji stěžovatelé, aby Ústavní soud vynesl tento nálezu:

„Ústavní stížnosti se vyhovuje.

Nejvyšší soud vydáním rozsudku ze dne 27. května 2009 pod č. j. 32 Cdo 24/2008-332, Vrchní soud v Praze vydáním rozsudku ze dne dne 30. srpna 2007 pod č. j. 11 Cmo 423/2006-304 a Městský soud v Praze vydáním rozsudku ze dne 10. března 2006 pod č. j. 14 Cm 233/2003-262 porušily základní právo stěžovatelů uvedené v čl. 36 Listiny základních práv a svobod a v čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a dále porušily základní právo stěžovatelů uvedené v čl. 11 Listiny základních práv a svobod a v čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. května 2009 vydaný pod č. j. 32 Cdo 24/2008-332 se zrušuje.

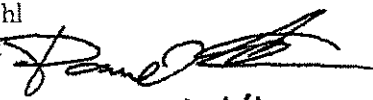
Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 30. srpna 2007 vydaný pod č. j. 11 Cmo 423/2006-304 se zrušuje.

Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 10. března 2006, č. j. 14 Cm 233/2003-262 se zrušuje.“

stěžovatele

dle plné moci

Pavel Uhl
advokát

Pavel Uhl, advokát

evidenční číslo ČAK: 10960
Kořenského 15, Praha 5, CZ 150 00
IČ: 71638806, DIČ: CZ7508100083